

Dr hab. Piotr Krakowiak, prof. UMK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk Pedagogicznych, Katedra Pracy Socjalnej

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Tetwejer
pt. *Wolontariat studentów nauk społecznych jako przestrzeń kształtowania kompetencji*
profesjonalnych. Studium socjopedagogiczne,
przygotowanej pod kierunkiem dr. hab. Ewy Kantowicz, prof. UWM,
promotor pomocniczy: dr Małgorzata Ciczowska-Giedziun

Przedstawiona do oceny praca mgr Pauliny Tetwejer jest efektem prowadzonych metodą hermeneutyczną badań dotyczących kompetencji profesjonalnych młodzieży na rynku pracy i wolontariatu jako działania społecznego, a także badań własnych których przedmiotem były kompetencje profesjonalne wolontariuszy – studentów nauk społecznych. Przedstawiona do recenzji pracę doktorską liczy 320 strony, podzielonych na części: teoretyczną, metrologiczną i empiryczną. Składowymi dzieła są: spis treści po polsku i po angielsku wstęp, cztery rozdziały, zakończenie, abstrakt po angielsku, bibliografia i zbiór dołączonych bez numeracji stron aneksów, zawierających narzędzia użyte w badaniach własnych. Dzieło podzielone jest na część teoretyczną, a część empiryczną poprzedza opis metodologii, a całość została dobrze zaplanowana, co widać w logicznej strukturze rozdziałów i podrozdziałów.

Autorka we wstępie przedstawiła osobistą historię wolontariatu i doświadczeń na rynku pracy, które skierowało ją w kierunku zbadania wolontariatu jako przestrzeni kształtowania kompetencji społecznych i profesjonalnych studentów. Celem pracy jest eksploracja, opis i wyjaśnienie roli wolontariatu w zdobywaniu kompetencji profesjonalnych. Badania własne zostały przygotowane w celu rozpoznaniu kompetencji społecznych i profesjonalnych studentów nauk społecznych. Opis faktów związanych z działalnością wolontariacką studentów nauk społecznych w kontekście kształtowania się ich kompetencji profesjonalnych miał być efektem podjętych w tej rozprawie działań. Całość pracy uzupełnia bogata na 30 stron bibliografia i netografia.

Ocena projektu badawczego

Dojrzałość pracy badawczej związana jest w pierwszym rzędzie z wyborem przedmiotu badań i tak jest w przypadku niniejszej pracy doktorskiej. Po pierwsze, ubiegając się o stopień naukowy w dyscyplinie pedagogika, warto pamiętać, iż jest to dyscyplina teoretyczno-praktyczna, łącząca w sobie naukowe teorie z praktyką edukacyjną. Autorka opiera przedmiot badań na własnym doświadczeniu i

praktyce edukacyjnej. Jako studentka-wolontariuszka nie miała bowiem problemów z odnalezieniem się na rynku pracy po ukończeniu studiów z nauk społecznych, co według jej obserwacji nie było proste u wielu innych osób wokół niej. Zauważyła w analizowanej literaturze brak doniesień naukowych dotyczących zdobywania kompetencji profesjonalnych przez studentów nauk społecznych. Łącząc perspektywy studentów-wolontariuszy i pracodawców, opierając się na teorii działania racjonalnego Webera, postawiła tezę, iż studenci - wolontariusze podejmują ochotnicze działania dążąc do realizacji własnych celów, wśród których jest zdobycie doświadczenia zawodowego. Celem pracy jest wyjaśnienie roli wolontariatu w zdobywaniu kompetencji profesjonalnych, a poprzez badania własne miały zostać wydobyte kompetencje profesjonalne studentów nauk społecznych. Stąd przygotowane w strategii ilościowej badania i ich dwa główne pytania: Jaką rolę w życiu studentów spełnia wolontariat?; jaką rolę spełnia wolontariat w kształtowaniu kompetencji profesjonalnych [studentów/absolwentów] nauk społecznych? (W 2 pytaniu brak moim zdaniem dodanego przeze mnie słowa [studentów/absolwentów] bo badane mają być ich kompetencje, a nie kompetencje nauk społecznych - str. 11). Trzecie kluczowe dla projektu badawczego pytanie wiązało się z badaniem przeprowadzonym przez pracodawców i brzmiało: Jaką rolę spełnia wolontariat w zdobyciu zatrudnienia przez absolwentów nauk społecznych? Całość projektu badawczego oceniam pozytywnie, przechodząc do analizy poszczególnych części recenzowanego dzieła.

Ocena wyników badań hermeneutycznych części teoretycznej

Badania teoretyczne w dwóch rozdziałach przeprowadzono metodą hermeneutyczną. Hermeneutyka w badaniach pedagogicznych to nie tylko mierzenie się z tekstem i próba coraz lepszego, bardziej szczegółowego jego rozumienia. Powinna być to próba uchwycenia istoty badanych procesów po to, aby badane treści teoretyczne wielu autorów umieścić je w nowych horyzontach.

W części pierwszej autorka prezentuje analizę literatury dotyczącej kompetencji profesjonalnych. Rozpoczynając od charakterystyki pojęcia „kompetencja” w ujęciu nauk społecznych, poszukuje adekwatnej dla jej projektu badawczego definicji. Ciekawe poznawczo jest przywołanie czterech poziomów kompetencji wg Barucha (str. 17-18), po których następuje wskazanie charakterystycznych cech kompetencji (str. 18). Kompetencje w świetle nauk społecznych dobrze opisuje przywołana typologia Denka (str.22-23). Nie do końca zbieżnym z prezentowanym dyskursem jest włączenie kompetencji profesjonalnych nauczyciela wg Kwaśnicy (str. 23-24), które można by umieścić po kompetencjach osobistych Golemana (str. 25), tylko jako egzemplifikacje tych ogólnych w konkretnej profesji nauczycielskiej. Przywołane podziały na kompetencje bazowe i wykonawcze Filipowicza wraz ze schematem (str. 27) oraz kompetencje gazowe i wykonawcze Bugaj jeszcze

komplikuja przesłanie tej części pracy. Autorka wykazała się zebraniem wielu koncepcji, ale ich ułożenie nie pomaga czytelnikowi w śledzeniu dyskursu. Tę część należałoby uprościć w przypadku publikacji.

Rozróżnienie kwalifikacji i kompetencji jest kolejną częścią pierwszego rozdziału. Przywołano dokumenty europejskie i Polską Ramę Kwalifikacji (PRK), będącą częścią Europejskiej Ramy Kwalifikacji (ERK). Schemat nr 2 pozwala na zrozumienie schematu PRK (str. 30), podobnie jak przywołany Zintegrowany System Kwalifikacji. Prezentacja modelu kompetencji profesjonalnych w schemacie nr 3 i relacji między kompetencjami i kwalifikacjami w schemacie nr 4 (str. 32-33). Autorka na szczęście kończy ten fragment wskazaniem, jaką definicję kompetencji profesjonalnych przyjmuje w swojej pracy i jak rozumie ich relacja do kwalifikacji zawodowych (str. 34).

Edukacja całościowa, a w niej uniwersytet jako przestrzeń zdobywania kompetencji profesjonalnych został opisany w kolejnej części tego rozdziału. Rys historyczny pozwala zrozumieć ewolucję szkolnictwa wyższego, aż do ostatnich reform widocznych w ustawie z 2005 i 2008 roku. Szeroko została opisana „Konstytucja dla Nauki” z 2018 roku (str. 37-39). Cennym jest przedstawienie debaty nad ostatnimi zmianami w strukturach i roli uniwersytetów, z głosem Kwiecińskiego, Piotrowskiego, Melosika i Czerepaniak-Walczak (str. 40-42). Po raz pierwszy w tej pracy Autorka przedstawia swoją opinię na analizowany w słowach: „Trudno nie zgodzić się z przedstawionymi argumentami. Uniwersytety traktowane jako fabryki produkujące odpowiednio wykwalifikowane kadry pracowników przestają mieć związek z tradycjami humanizmu” (str. 42). Wskazana zostaje opcja dwutorowego kształcenia wyższego z rozwinięciem szkolnictwem zawodowym, które dostarczałoby potrzebnych specjalistów, a uniwersytety oprócz kształcenia młodzieży powinny pamiętać w swoich programach również o edukacji całościowej i pozaformalnych formach edukacji.

Kolejna część rozdziału ma w tytule słowo „Organizacja”(str. 45) – choć moim zdaniem powinno się je zastąpić liczbą mnogą „organizacje” – bo obecny tytuł sugeruje istnienie jakiejś niezdefiniowanej organizacji. A chodzi tu o różne organizacje zapewniające edukację formalną i pozaformalną, będąca polem do uczestnictwa w różnych formach aktywności, w tym także w wolontariacie. Od wymian studenckich autorka przechodzi do wolontariatu międzynarodowego i wolontariatu w ramach organizacji pozarządowych (str. 46-47). Słuszne jest połączenie wolontariatu z edukacją nieformalną i wskazanie, że ochotnicze działania przyczynić się mogą do kształtowania osobowości uczestników i wzrostu ich kompetencji. Dobrze, że przywołano wolontariat pracowniczy (CSR), choć nie odnosi się on zwykle do studentów, ale raczej do absolwentów, którzy podjęli już pracę. Opis licznych szkoleń, szczególnie dostępnych od czasu wejścia Polski do Unii Europejskiej pokazuje bogatą ofertę dla poszukujących osobistego rozwoju. Autorka kończy tę część słowami:

„kompetencje profesjonalne mogą być rozwijane również poza obowiązkowym systemem edukacyjnym – w organizacji”(str. 51). Analogicznie sugerowałbym tu zmianę na: „w organizacjach”.

Ostatnia część rozdziału to opis sytuacji młodzieży na rynku pracy i analiza trudności związanych w związku z wejściem na rynek pracy po zakończeniu edukacji. Dobrze opisano pojęcie rynku pracy (str. 52-53) i socjologii pracy, a Autorka opowiada się za określoną definicją rynku pracy. Istotne dla precyzji dalszych wywodów jest ustalenie definicji osoby młodej, choć po podaniu różnych podziałów i definicji brakuje określenia, który z podziałów został przyjęty dla tej pracy, choć po lekturze wydaje się nią definicja Fatygi i Zielińskiego (str. 56). Na poziomie doktoratu można, a nawet powinno się mieć swoje zdanie odważnie prezentować swoje preferencje. Zmiany w postrzeganiu siebie przez młodzież z „kryzysem ćwierćwiecza” i dylematami dotyczącymi wyboru pracy poprzedzając prezentacje badań kapitału ludzkiego, stopy bezrobocia i poziomu zatrudnienia oraz bezrobocia (str. 58-60). Brak doświadczenia zawodowego i znaczenie posiadanych kompetencji zostały wskazane jako istotne czynniki przy wchodzeniu na rynek pracy. Autorka kończy przedstawiając bariery za Michalską (str. 62). Z analizy literatury, ale i życia wiemy, że kolejną barierą jest łatwość emigracji zarobkowej w ramach swobodnego przemieszczania się osób w Unii Europejskiej, z której Polacy korzystają od 2004 roku. Jesteśmy nazywani „krajem emigrantów” z ponad 2 milionami rodaków za granicami. Są to głównie młodzi i wykształceni ludzie - warto byłoby zatem choć krótko o tym napisać, bo to przez lata był i jest reakcja na bariery na polskim rynku pracy i płacy. Tego akapity brakuje w tym ciekawym rozdziale!

W części drugiej pracy Autorka podjęła się analizy pojęcia wolontariatu jako działania społecznego. Rozpoczyna go rys historyczny wolontariatu, od dobroczynności, poprzez egipski kodeks moralny, do wsparcia w starożytnych społecznościach greckich i rzymskich. Ciekawe poznawczo jest zaprezentowanie dobroczynności w starożytnych Chinach i w Indiach, a także początki jałmużnictwa w kulturze judaizmu i nakaz dobroczynności w Islamie. Nie zgadzam się ze skrótowym potraktowaniem starożytności chrześcijańskiej i stwierdzeniem Autorki, iż „wpływy Kościoła sięgnęły średniowiecza” - bo już pierwsze wspólnoty tworzyły instytucje charytatywne, a pomoc bliźniego była fundamentem działań pierwotnego Kościoła (zob. P. Krakowiak, *Wolontariat w opiece u kresu życia*, Toruń 2012 – stamtąd cytuję do użycia przy redakcji do druku: „*Opieka nad cierpiącymi i potrzebującymi była ważnym elementem życia wspólnoty chrześcijan pierwszych wieków. Wierząc, iż w dniu ostatecznym, wszyscy będą sądzeni z miłości, z prawdziwym oddaniem opiekowano się ubogimi, chorymi i umierającymi. Cała gmina świadczyła różnorodne formy opieki*”). Opisy działań od średniowiecza do oświecenia (str. 67-68) uważam za lakoniczne, podobnie jak skrótowe ujęcie początków wolontariatu w krajach kolonizatorów takich jak USA. Lepszy jest opis działań w okresie oświecenia, gdzie Autorka wydobyla informacje na temat polskich inicjatyw pomocowych i rozwoju

filantropii. Zbyt krótko opisane są inicjatywy pozytywistyczne w Polsce, Europie i w USA, różniące się sposobami realizacji, a cytowanie przez kolejne 4 strony pracy (str. 68-71) tylko 1 dzieła Góreckiego należałoby wzbogacić i zmienić przy ewentualnej redakcji (zob. P. Krakowiak, *Wolontariat w opiece u kresu życia*, Toruń 2012 – stamtąd cytaty do użycia przy redakcji do druku: „*Jean-Henri Dunant w 1859 roku był świadkiem bitwy pod Solferino, gdy w ciągu jednego dnia około 40.000 żołnierzy zginęło lub zostało rannych. Wstrząśnięty cierpieniami rannych i brakiem opieki medycznej, organizował pomoc. Udało mu się zmotywować mieszkańców społeczności lokalnej do pomocy bez dyskryminacji rannych. Swoje doświadczenia opisał w książce, która stała się inspiracją do stworzenia międzynarodowej organizacji wolontariackiej - Czerwonego Krzyża. Potrzebę solidarności społecznej potwierdził rozwój tej organizacji, opartej w dużej mierze na wolontariacie, z rzeszą ponad 97 milionów ochotników współpracujących na całym świecie w licznych projektach i w akcjach pomocy humanitarnej*”. Za dobry fragment przywołujący rolę Radlińskiej w Polsce jak również inicjatywy tworzące wolontariat w Francji od 1920 roku. Dobrze opisano dzieje wolontariatu w Polsce poprzez kolejne etapy XX wieku, z ciekawym włączeniem tam spółdzielczości mieszkaniowej, komitety osiedlowe, które z czasem stały się narzędziem w rękach władzy. Nieco skrótowe wydaje mi się opisanie licznych działań na rzecz wolontariatu w Polsce od 1989 roku do ustawy z 2003 roku, umieszczonych w jednym akapicie. Warto to nieco rozszerzyć to przy redakcji (zob. P. Krakowiak, *Wolontariat w opiece u kresu życia*, Toruń 2012: „*Wiosna wolontariatu po 1989 roku miała zatem swoje przedwiośnie we współpracy zaangażowanych społecznie wolontariuszy w strukturach Kościoła, otwartego na młodzież i dorosłych. (...) Wolontariat, budowany na wzór struktur europejskich i światowych stawiał pierwsze kroki, gdy w 1993 roku powstało pierwsze w Polsce Centrum Wolontariatu, które było inspiracją do utworzenia sieci podobnych placówek w całym kraju. „Kształtowanie się w Polsce społeczeństwa obywatelskiego spowodowało, że problematyka wolontariatu stawała się coraz bardziej popularna. Wielość i różnorodność podejmowanych przez nas działań spowodowała, że w 1996 roku powołaliśmy do życia Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu. W skład sieci wchodzi 16 placówek na terenie całego kraju.*”

Kolejna część to solidnie przedstawione (str. 74-79) legislacyjne podstawy wolontariatu i przywołanie aktów prawnych, zarówno w Polsce jak i w Unii Europejskiej. Zgadzam się z Autorką, że choć prawa nakazują rygory biurokracyjne, to chronią zarówno wolontariuszy jak i podmioty i osoby korzystające z ich usług. Kolejny paragraf to ustalenia definicyjne dotyczące wolontariatu, od najczęstszej stosowanej, poprzez inne, które Autorka wyszukała w polskiej i międzynarodowej literaturze przedmiotu. Po analizie pojawia się w pracy osiem kryteriów podziału ochotniczej pracy (str. 83), a cenne jest podjęte przez Autorkę przyporządkowanie tych kryteriów do różnych form

wolontariatu (str. 83-87). Za szczególnie cenną w tej części pracy uważam autorską tabelę z klasyfikacją wolontariatu (str. 88-89), jak również końcowe refleksje Autorki, konfrontujące ze sobą różne istniejące badania na temat wolontariatu.

Kolejna część drugiego rozdziału opisuje rolę wolontariatu w społeczeństwie. Rozpoczyna go opis funkcji wolontariatu, od ich rozróżnienia na podstawie wykonywanych zadań (str. 91-92), poprzez aspekty usystematyzowane przez Góreckiego, a po raz kolejny w przejrzysty sposób przedstawione w autorskiej tabeli funkcji wolontariatu (str. 92-93). Kolejne strony są szczegółowym opisem poszczególnych funkcji i jest to z pewnością jedna z lepszych części recenzowanego dzieła (str. 93-97). Wolontariat studentów i motywy działań wolontariatu w świetle istniejących badań to następne zagadnienie. Rozpoczynając od hipotez Reyjkowskiego, poprzez podział ze względu na motywację Góreckiego, aż do badań Kanios, stowarzyszenie Klon/Jawor i inne badania – Autorka wykazuje się kompetencją w umiejętności odnajdowania i właściwego odczytywania wyników badań (str. 98-101). Dobrze, że została przywołana specyfika mutimotywacyjności, bo zgadzam się, iż *„różnorodność motywów implikuje myślenie o wolontariacie w sposób rozumienia i sytuowania go w filantropii”* (str. 102). Ta celna uwaga jest ważna w niniejszej pracy, upatrującej w wolontariacie szansy na rozwój zawodowy i start na rynku pracy. Celne jest przywołanie badań Barańskiej z 2012 roku i rozpisanie wyników, wskazujących na polimotywacyjny charakter ochotniczej pracy (str. 102-103). Bardzo dobry fragment pracy!

Wolontariat jako działanie społeczne w teoriach pedagogicznych został przeanalizowany, rozpoczynając od sposobów wsparcia określonych przez Kromoliczką, Kantowicz i Sztompkę. Działania społeczne widziane poprzez teorie pedagogiczne to odwołanie się do Radlińskiej i jej teorii sił ludzkich, której Autorka słusznie poświęca sporo miejsca (str. 105-106). Spirala życzliwości Kawuli została rzetelnie przedstawiona, a cenne jest także przywołanie rozważań Kwaśnicy i prakseologicznych fundamentów Kotarbińskiego. W świetle teorii socjologicznych działania społeczne opisywał przywołany na początek Znaniecki, a także Parsons z jego trzema teoriami i interdyscyplinarnym podejściem. Ciekawie opisano teorie Webera, które zostają dobrze i szczegółowo przeanalizowane (str. 111-116).

Ocena wyników przygotowania i przeprowadzenia badań części empirycznej

W III rozdziale metodologiczna część pracy wprowadza w jej część empiryczną. Rozpoczyna ją dobry opis celu i przedmiotu badań, a prezentacja celów badawczych jest solidna poprzez cele eksploracyjny, opisowy i wyjaśniający. Głównym przedmiotem badań są „kompetencje profesjonalne wolontariuszy – studentów nauk społecznych” (str. 120). Strategia badawcza została

opisana poprawnie, podobnie jako problemy, hipotezy robocze i wskaźniki do badań, przedstawione w czytelnej tabeli (str. 127-130). Metody i techniki badawcze zostały najpierw przedstawione według podziału Skarbka, a potem Autorka szczerze pisze: „bliska moim przekonaniom badawczym jest poniższa klasyfikacja”(str. 132), cytując Pilcha. Przy redakcji warto poświęcić uwagę temu, co bliższe Autorce, a to co zbędne – usunąć z dzieła. Poprawnie opisano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem ankiety i wywiadu, a sam proces opracowywania narzędzia, którym była ankieta nadzorowana audytoryjna, zrealizowano za Konarzewskim. Wywiad był z kolei realizowany wśród pracodawców i został także poprawnie opisany. Analizę danych omówiono poprawnie, a autorska tabela pozwala na szybką orientację w przyjętych metodach, technikach i narzędziach badawczych (str. 138). Opis terenu badań, którym było 5 uczelni wyższych w Olsztynie i wykaz kierunków nauk społecznych realizowanych na nich przejrzysto przedstawia kolejna tabela (str. 139-140). Charakterystyka próby badawczej została poprawnie przedstawiona w dwóch etapach dotyczących studentów i pracodawców. Organizacja i przebieg badań poprawne, a opracowany na podstawie Ciczkowskiego schemat pozwala na ogląd procesu badawczego (str. 147).

IV rozdział empiryczny opisuje kompetencje profesjonalne wolontariuszy – studentów nauk społecznych w świetle badań własnych. Rozpoczyna go opis roli wolontariatu w życiu studentów nauk społecznych, gdzie analizowane są zbiory pytań zadanych w formie ankiety. Przejrzyście w tabeli przedstawiono odpowiedzi dotyczące definicji wolontariatu (str. 150), a następnie przy użyciu wykresów i tabel zostały przedstawione różne pod-grupy (str. 151-156). Ciekawym jest odpowiedź na pytanie o brak aktywności w wolontariacie i uzyskane z tego pytania zależności (str. 158-162).

Motywy działań wolontariuszy – studentów nauk społecznych zostały bardzo szczegółowo i starannie opisane przez szereg tabel i wykresów (str. 163-182), a wykres nr 17 „zbiera” przeanalizowane wcześniej motywy, jakimi kierowali się studenci podczas decyzji o wolontariacie. Kolejne strony nadają odpowiedzi pod kątem przyczyn rozważań na temat wolontariatu w planowaniu kariery zawodowej (str. 185-196), a ciekawą konkluzją tej części badań jest stwierdzenie: „studenci w większości nie biorą pod uwagę wolontariatu jako formy zdobywania doświadczenia zawodowego, bo brakuje im na to czasu. Spośród tych, którzy mają takie plany, powodem działalności w wolontariacie jest świadomość lepszego przygotowania do wybranego zawodu” (str. 196-197). Korzyści wynikające z wolontariatu to przede wszystkim „doświadczenie życiowe”, które wybrało ponad 28% respondentów, a wpis do życiorysu wskazało tylko 4,9%, a analizy korzyści i gratyfikacji prowadzone są w sposób analogiczny do analizy poprzednich pytań (str. 197-214). Kolejne pytania badawcze dotyczyły znaczenia wolontariatu w budowaniu własnego warsztatu zawodowego (str. 214-216), a także negatywnych skutków działalności w wolontariacie (str. 216-220). Autorka po tej analizie słusznie stwierdza: „Postawiona hipotezę, w której zakładałam, że studenci uważają, że wolontariat

umożliwia zdobycie bądź zwiększenie umiejętności zawodowych (...) została potwierdzona w bardzo małym stopniu” (str. 221). Wydaje się, że lepszą odpowiedzią byłoby „nie została potwierdzona”, gdyż tę hipotezę potwierdziły tylko nieliczne wskazania badania.

Rola wolontariatu w kształtowaniu kompetencji profesjonalnych studentów nauk społecznych została zbadana poprzez działania realizowane przez wolontariuszy (str. 221-230), przy czym Autorka pisze o niepotwierdzeniu dwóch hipotez i potwierdzeniu jednej z nich. Wolontariat jako przestrzeń kształtowania kompetencji profesjonalnych został solidnie przeanalizowany (str. 231-246). Autorka konkluduje: „Hipoteza, że studenci nauk społecznych nie myślą o kompetencjach profesjonalnych, ale uważają, że wolontariat przyczynia się do ich kształtowania nie została potwierdzona. Studenci nie traktują wolontariatu jako przestrzeni [może „przestrzeni”?] do kształtowania własnych kompetencji profesjonalnych” (str. 246). Wiedza, umiejętności i postawy zdobyte podczas wolontariatu (str. 246-253) pozwoliły zbadać także nowe postawy wolontariuszy (str. 254-256). „Hipoteza, że studenci [-]wolontariusze nabywają kompetencje społeczne (...) i firmowe (...) potwierdziła się” (str. 257).

W empirycznej części pracy pojawia się następnie analiza statystyczna danych zebranych w strategii ilościowej wśród pracodawców. Rola wolontariatu w zdobyciu zatrudnienia przez absolwentów nauk społecznych została przeanalizowana od pytania o wolontariat i wolontariuszy w odbiorze pracodawców (str.257-262). Hipoteza, że pracodawcy widzą w wolontariacie możliwość wychwycenia najzdolniejszych i zatrudnienia ich została potwierdzona. Kolejnym etapem było zbadania doświadczeń pracodawców ze współpracy z wolontariuszami (str. 262-268). Pracodawcy najchętniej zatrudniają wolontariuszy sprawdzonych w swojej placówce, a także innych wolontariusz, co potwierdza założoną przez Autorkę hipotezę. Analiza pytań w jaki sposób według pracodawców wolontariat przyczynia się do wzrostu wiedzy, umiejętności i zmiany podstaw została przeprowadzona bardzo starannie (str. 268-282), a dobry jest podział odpowiedzi na składowe: wiedza, umiejętności, podstawy. Pracodawcy uważają, że zdobyte kompetencje mają znaczenie podczas zatrudnienia, co zaprzecza postawionej przez Autorkę hipotezie badawczej. Po solidnym przeprowadzeniu analizy badań zabrakło mi na koniec rozdziału choćby krótkiego podsumowania projektu badań własnych-umieszczonego jednak w następnej części recenzowanej pracy.

Zakończenie (str. 283-290) jest ostatnim elementem dzieła i są to w całości wnioski z badań własnych Autorki. Szczątkowo są tylko obecne wnioski z badań literatury przedmiotu, a całe zakończenie stanowią wnioski z badań własnych. Przy redakcji i przygotowaniu tego materiału do druku należałoby to zmienić, gdyż dwa rozdziały teoretyczne nie zostały uwzględnione w zakończeniu, czyniąc całą część teoretyczną „sztuką dla sztuki” – bez odniesienia się do nich i skonfrontowania wyników badań z przeglądem literatury przedmiotu.

Dobrze opisano pierwszy problem badawczy - rolę wolontariatu w życiu studentów nauk społecznych (str. 283-285), choć przy analizie wyników aż prosi się o odniesienie do przeanalizowanej literatury i konfrontację uzyskanych wyników z wcześniejszymi badaniami. Kolejnym problemem badawczym była rola wolontariatu w kształtowaniu kompetencji profesjonalnych studentów nauk społecznych i celnym jest stwierdzenie Autorki: „Studenci nauk społecznych wcale nie budują swojego warsztatu zawodowego w oparciu o doświadczenia wolontariackie.”(str. 286). Przy redakcji należy poprawić błąd „braku świadomości” – to jeden z niewielu błędów redakcyjnych w bardzo starannie napisanej i świetnie uzupełnionej przez liczne tabele i wykresy pracy. Cennymi są także stwierdzenia uzyskane z badań własnych: „Zdobyte w wolontariacie kompetencje zwiększają atrakcyjność kandydata na pracownika, co przekłada się na ich chętniejsze zatrudnianie.” (str. 288); „Zrealizowane badania inspirowane do zaplanowania modeli ich wykorzystania w kształtowaniu kompetencji nauk społecznych” (str. 289.). Autorka formułuje trzy postulaty mogące wprowadzić rozwiązania zwiększające szanse na rynku pracy studentów nauk społecznych. Są nimi: 1. zwrócenie uwagi na wymagania rynku pracy, co umożliwić może potrzeby w danym miejscu pracy i oczekiwania pracodawców; 2. propagowanie idei wolontariatu wśród studentów nauk społecznych, także poprzez zaplanowanie „ścieżek kariery w wolontariacie”. Trzeci postulat: „możliwość uczestnictwa w wolontariacie zamiast praktyk zawodowych” (str. 290) należałoby moim zdaniem przy redakcji zamienić na „w uzupełnieniu praktyk zawodowych”, gdyż wyeliminowanie praktyk może być niemożliwe w związku z programem studiów i wymaganiami ram kwalifikacyjnych.

Dzieło kończy *Abstract* w języku angielskim (str. 291-293), gdzie w poprawnej formule i w dobrej formie językowej została scharakteryzowana recenzowana praca. Warto byłoby umieścić także abstrakt w języku polskim, bo wielu badaczy właśnie od tej skrótowej formy rozpoczyna lekturę interesującego ich dzieła. Należy o tym pamiętać przy ewentualnej redakcji.

Ocena strony formalnej pracy

Od strony formalnej praca nie budzi zastrzeżeń. Autorka prowadzi logiczną narrację, poprawnie posługuje się językiem pedagogiki, w sposób właściwy interpretuje podstawowe kategorie dotyczące kompetencji profesjonalnych, wolontariatu, metodologii badań i realizacji badań własnych. Na szczególną uwagę zasługują kompetencje Autorki w odniesieniu do przedstawiania wyników jej analiz hermeneutycznych i badań w postaci tabel, wykresów i schematów, które znacznie ułatwiają lekturę tekstu i zrozumienie wyników badań. Należy także podkreślić dużą staranność edycyjną, bardzo niewielką liczbę błędów edytorskich, co wskazuje na dużą dbałość Autorki i szacunek dla czytelników i dla uprawianej nauki.

Sugestie

Biorąc pod uwagę, że praca stanowi spójną refleksję na temat wolontariatu studentów nauk społecznych jako przestrzeni kształtowania kompetencji profesjonalnych i z tego względu możliwa jest jej publikacja – do czego zachęcam – chciałbym zasugerować kilka zmian, o których już wspomniałem w trakcie analizy tekstu. W rozdziale teoretycznym, dotyczącym wolontariatu, sugerowałbym rezygnację z wątku historycznego, albo jego uzupełnienie, które sugerowałem w analizie tekstu. W chwili obecnej jest to zbiór niekompletnych danych, które trzeba rozwinąć w celu ukazania pełnego obrazu rozwoju wolontariatu, albo pominąć – jeśli kryterium będzie objętość dzieła – odsyłając do źródeł. Nie można oprzeć wielu stron pracy na tym poziomie na streszczaniu jednego tekstu, jak miało to miejsce w przypadku wykorzystania tekstu Góreckiego. W zakończeniu – jak to sugerowałem wyżej – konieczny jest dialog Autorki z przeanalizowanymi wcześniej wynikami badań hermeneutycznych i zaprezentowanymi wynikami badań. Odniesienie się do nich uczyni wnioski z badań osadzonymi w kontekście nauk społecznych i pedagogicznych, umożliwi dyskusję z poznanymi tezami i potwierdzi lub zaprzeczy temu, co wynika z analizy tekstów i z badań własnych. Tego zabrakło w tym dziele, choć domyślam się, że znowu objętość pracy była jednym z powodów takiej decyzji. W przypadku redakcji dzieła do druku nie należy na to żałować miejsca, gdyż zakończenie jest zwięźleniem pracy badaczki literatury przedmiotu i badań własnych.

Wnioski

Pracę dotyczącą wolontariatu jako przestrzeni kształtowania kompetencji profesjonalnych studentów nauk społecznych postrzegam jako wartościową zarówno dla teorii pedagogicznej, jak i dla praktyki organizacji wolontariatu i modelowania praktyk i zajęć dodatkowych dla studentów. W konsekwencji stwierdzam, że rozprawa mgr Pauliny Tetwejer w pełni spełnia ustawowe wymagania wobec prac na stopień doktora, wymienione w art. 13.1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14.03.2003 roku. Wnoszę o przyjęcie tej rozprawy, dopuszczenie Autorki do końcowych etapów przewodu doktorskiego i o nadanie mgr Paulinie Tetwejer stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.



Toruń, 17.09. 2019 r.

dr hab. Piotr Krakowiak, prof. UMK